

KROPPEN SOM VERKTYG

– ICKE-VERBAL KOMMUNIKATION BLAND DE
YNGSTA BARNEN I FÖRSKOLAN

Grundnivå
Pedagogiskt arbete

Olivia Borg
Sara Grafström

2017-FÖRSK-K21

HÖGSKOLAN I BORÅS

Program: Förskolläroprogrammet, 210 högskolepoäng

Svensk titel: Kroppen som verktyg, icke-verbalt kommunikation bland de yngsta barnen i förskolan

Engelsk titel: The body as a tool, communication among toddlers in preschool

Utgivningsår: 2017

Författare: Olivia Borg, Sara Grafström

Handledare: Susanne Klaar

Examinator: Jan- Erik Svensson

Nyckelord: Kommunikation, kroppsspråk, samspel, förskola

Sammanfattning

Inledning

Det behövs större förståelse för vilka metoder de yngsta barnen i förskolan använder för att kommunicera utan ett verbalt språk. I vår studie har vi valt att fokusera på de yngsta barnen i förskolan, de barnen som ännu inte har erövrat ett verbalt språk och som kommunicerar med hjälp av andra metoder. Vi har valt detta ämne då vi båda fascineras över hur mycket ett barn utan ett verbalt språk kan berätta med hjälp av andra kommunikationsmetoder.

Syfte

Syftet med studien är att med fokus på den fria leken, få en större förståelse för hur barn i åldern ett till två år kommunicerar utan ett verbalt språk. Vi vill se hur samspelet ser ut vid kommunikation, vilka metoder barn använder för att kommunicera samt vad barnen kommunicerar om.

Metod

Vi har genomfört kvalitativa observationer på två olika förskolor. Under observationerna låg fokus på barn i åldrarna ett till två år.

Resultat

I resultatet beskrivs de genomförda observationerna utifrån de tre frågorna som användes i analysen av resultatet:

- Hur kommunicerar barnen?
- Vad handlar kommunikationen om?
- Hur stöttas barnen från omgivningen?

Resultatet visar att barn utan ett verbalt språk kommunicerar via kroppsspråk, gester, imitation, ögonkontakt, mimik, ljud och ord. Barnen använder i vissa tillfällen flera kommunikationsmetoder samtidigt för att förstärka det de vill förmedla. Kommunikationen handlar främst om att bjuda in till en redan pågående lek eller att starta upp en ny. Detta förekommer både till barn och till pedagoger, barnen vänder sig även till pedagogerna för att få hjälp med något de inte klarar av på egen hand. Vi har kunnat se att omgivningen har en viktig roll i barnens kommunikativa samspel.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	5
2 SYFTE	5
3 BAKGRUND	6
3.1 Kommunikation mellan de yngre barnen	6
3.1.1 Mimik	6
3.1.2 Kroppsspråk	7
3.2 Fri lek	7
3.3 Kamratkultur	8
4 TEORETISK RAM	9
4.1 Sociokulturell teori	9
4.2 Kommunikationsteorin	10
5 METOD	11
5.1 Kvalitativ metod	11
5.2 Observation	11
5.3 Urval	11
5.4 Etik	12
5.5 Genomförande	12
5.6 Analys	12
5.7 Tillförlitlighet	13
6 RESULTAT	14
6.1 Sammanfattning	16
6.1.1 Hur ser kommunikationen ut?	16
6.1.2 Vad handlar kommunikation om?	16
6.1.3 Stöttning från omgivningen	16
7 DISKUSSION	18
7.1 Resultatdiskussion	18
7.1.1 Kommunikation bland de yngsta barnen	18
7.1.2 Barn och pedagogers betydelse i kommunikationen	19
7.2 Metoddiskussion	20

7.3 Didaktiska konsekvenser	21
9.1 Informationsbrev.....	24

1 INLEDNING

Språk och kommunikation är en betydelsefull del av vår vardag. Att kommunicera innebär att man delar något med någon, antingen via talet eller genom att kommunicera med kroppen (Svensson, 2009). Kommunikation i förskolan sker på olika sätt, dels via verbal kommunikation men även via icke-verbal kommunikation. I vår studie har vi valt att fokusera på de yngsta barnen i förskolan, dvs de barn som ännu inte har erövrat det verbala språket och istället kommunicerar via andra metoder. Forskning visar att kommunikation handlar om mycket mer än bara ljud och rörelser. Det handlar om att dela med sig och att ta del av andras erfarenheter. Kommunikation hjälper oss att dela en värld tillsammans med andra, detta gäller alla även de yngsta barnen i förskolan (Hildén, 2014).

I *Läroplan för förskolan* (Lpfö 98, rev. 2016) beskrivs att förskollärare ska ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen stimuleras och utmanas i sin språk- och kommunikationsutveckling. I linje med Lpfö 98 (rev. 2016) håller vi båda med om att språk- och språkutveckling är en viktig del av barns utveckling. Vårt intresse för språk har växt sig större då vi under utbildningens gång har fascinerats över hur mycket barn utan ett verbalt språk kan berätta för oss med hjälp av andra kommunikationsmetoder. Denna insikt har fått oss att vilja veta mer om språk och kommunikation. Språk är ett brett ämne och vi har valt att begränsa vår studie till de yngsta barnens kommunikation i den fria leken. Detta för att se hur små barn delar med sig och tar del av andras erfarenheter, genom icke-verbal kommunikation.

2 SYFTE

Syftet med studien är att, med fokus på den fria leken, få en större förståelse för hur barn i åldern ett till två år kommunicerar utan ett verbalt språk. Vi vill undersöka samspelet vid kommunikation under den fria leken, vilka metoder barn använder för att kommunicera samt vad kommunikationens fokus ligger på.

- Hur kommunicerar barnen med varandra och med pedagoger?
- Vad kommunicerar barnen om?
- Hur stöttas barnen med hjälp av andra barn och pedagoger?

3 BAKGRUND

Som grund för vår studie har vi fördjupat oss i tidigare forskning som finns kring ämnet kommunikation bland de yngre barnen på förskolan. I detta kapitel beskriver vi den forskning vi har tagit del av. Vi har valt att dela in kapitlet i fem olika områden, *kommunikation mellan de yngre barnen, mimik, kroppsspråk, fri lek och kamratkultur*.

3.1 Kommunikation mellan de yngre barnen

Kommunikation kan beskrivas som ett ömsesidigt utbyte mellan människor, detta utbyte kan gälla uttryckande av känslor, behov, tankar, information och upplevelser. För att kommunikationen mellan parterna ska fungera krävs det att det finns ett samspel, att de som kommunicerar med varandra har något att kommunicera om (Svensson, 2009). Bland de yngsta barnen på förskolan som ännu inte har utvecklat ett verbalt språk, sker kommunikationen via icke-verbala gester. Med icke-verbala gester menas de gester barn använder för att kommunicera utan ett verbalt språk. Dessa gester kan exempelvis vara rörelser, mimik och användandet av röst i form av ljud och läten. Barn och vuxna som har ett fullt utvecklat verbalt språk förstärker det verbala med kroppsspråk och mimik (Hildén, 2014). Forskarna Beier & Spelke (2012) nämner att kommunikation via blickar och ögonkontakt är något vi har med oss redan från det att vi är fyra veckor gamla, då ögonkontakt söks under omvårdnad. Ögonkontakt är en social interaktion både bland barn och vuxna. Genom ögonkontakt kan vi avläsa varandras känslor, attityder mot den person vi har ögonkontakt med samt målet med interaktionen. I leken kommunicerar de yngre barnen främst med blickar och gester, detta gör att barnen kan förhandla och skapa relationer till varandra. Genom att ha ögonkontakt med varandra sker turtagning och förhandling. Hildén (2014) menar att i leken uppmärksammar barn varandra genom att identifiera föremål med blickar eller med hjälp av pekrörelser. Via blickar kan barnen hålla koll på varandra och hålla sig uppdaterade om vad som pågår, utefter detta kan barnen anpassa och förhålla sig till andra. När barn vill initiera lek tillsammans med ett annat barn, använder barnet sig av icke-verbala gester. Dessa gester kan användas tillsammans med en större leksak för att skapa ett intresse hos det andra barnet. Barnen väljer större leksaker då de mindre leksakerna bidrar till förhandlingar kring vem som ska delta i leken. Kommunikationsmetoderna barnen använder sig av är fundamentala gester för att de ska kunna vara delaktiga i sociala sammanhang (Hildén, 2014).

3.1.1 Mimik

Mimik kommer ifrån det grekiska ordet mimeisthai och betyder efterlikna. Askland & Sataoen (2014) nämner i sin studie att för att beskriva kommunikation med småbarn använder man begreppet tidigt samspel. Det är den kommunikationen barnen använder innan det kan uttrycka sig verbalt. Denna slags kommunikation kan innehålla ögonkontakt, mimik, beröring, någon form av ljud osv. Ansiktet är för människan en inbjudan till samverkan. Barnet kan se vad ett ansikte signalerar och genom blickar visar man intresse, närhet och uppmärksamhet. När ett barn använder leendet är det i de yngre åldrarna för att visa att de är nöjda, men när de kommer upp i åldern är det för att bilda ett samspel med någon eller några. Barn kan sedan använda sig av många olika sorters leenden beroende på vad barnet vill och genom att förstärka med ansiktsuttryck, gester och mimik bildar vi ett kommunikationsredskap. Även Hildén (2014) beskriver att barn använder sig av sitt leende för att berätta för andra barn att de är överens. För att barnen ska fungera i ett socialt sammanhang behöver de använda sig av blickar och ögonkontakt.

3.1.2 Kroppsspråk

Kroppen kan användas till mycket, en av kroppens funktioner är att kommunicera. De som har ett verbalt språk använder sig av gestikulering för att förstärka sitt ord. Barn som inte har utvecklat sitt verbala språk använder sig av gestikulering för att kommunicera med andra barn eller med vuxna. Hildén (2014) beskriver i sin avhandling att genom upprepandet av olika gester kan barn med hjälp av olika uttrycksätt som blickar, kroppsspråk och ögonkontakt visa social samhörighet. Genom att upprepa varandras gester kan det handla om ett sätt att visa turtagning, ett reglerande av vem som ska ha turen. Ett exempel på när barn upprepar gester och använder sig av turtagning är om två barn sitter på golvet och rullar en boll till varandra. De härmar varandras rörelser genom att rulla bollen fram och tillbaka till varandra, samtidigt som de använder turtagning. Nu är det min tur och sedan är det din tur. Genom imitation och ögonkontakt skapar barnen tillsammans ett samspel. Barn kan även med hjälp av gester och blickar visa andra barn att de förstår vad det är de vill och ta andra barns perspektiv. Genom upprepning av varandras gester visar barnen tillhörighet till varandra och skapa en trygghet med varandra. Med hjälp av gester kan barnen skapa olika lekrutiner, som menas att barnen skapar en lek som sedan kan avslutas, men påbörjas igen. Hildén (2014) förklarar även att barn i åldern 5-9 månader använder sig av gester för att skapa en interaktion, både med vuxna och med andra barn. Enligt Brodin (2011) sker härmande av gester oftast på en småbarnsavdelning då barn i den åldern ofta gör saker omedvetet och då härmar omedvetet. Ett exempel är vid lunch, där barnen väntar på maten och ett barn tar upp skeden och gör ljud, sedan härmar de andra barnen och det blir en orkester innan maten.

3.2 Fri lek

Att leka är betydelsefullt för den mänskliga utvecklingen och genom leken utvecklar vi vårt språk, tänkande, samspel, samt koordination och balans (Gärdenfors, 2014). Fri lek innebär inte att leken är fri från vuxna utan att barnen själva får välja vad det är de vill leka. De vuxnas roll är inte att styra leken utan att stötta barnen och se till så att de kan få utveckla sin lek utan att någon kommer in och avbryter. Barnen får självständigt leka och utvecklas andligt, fysiskt och moraliskt. Leken kan ses som ett socialt fenomen, där barnen använder sig av låtsaslek för att leka sådant de vill ska hända "make-believe"(Engdahl, 2011).

Veiga, Netob & Rieffe (2016) har genomfört en studie av 78 barn, syftet med studien var att se hur barn använder den fria leken för att hantera känslor. Studien genomfördes med hjälp av videoobservationer. Resultatet visar att leken ger barnen en känsla av frihet. I leken kan de undkomma verkligheten, hitta på egna regler och utvidga sin värld. Genom känslan av frihet blir barnen uppmuntrade till att utforska och testa, utan rädslan för att misslyckas. Leken har en läkande kraft och i leken får barnen tid att bearbeta intryck och upplevelser. Det gör att barnen kan sätta dessa känslor i ett sammanhang och göra dem mer begripliga och hanterbara (Bruce, 2012). Lek tillsammans med andra barn, bidrar till en utvecklad social kompetens. Genom leken lär sig barnen att uttrycka och upptäcka känslor. Barnen får lära sig att leva med andra människor, bli arga utan att slåss, gråta utan att anklaga någon, samt att känna empati och sympati. Barn som lär sig utveckla dessa känslor i leken kan sätta sig in i vänners situationer och förstå hur de känner och tänker. Genom detta samspel och samförstånd som uppstår skapas relationer som bidrar till trygghet och glädje. När barn leker använder de sig ofta av leksignaler, för att markera att det som sker bara är på lek. Signaler används för att få leken att fungera och barnen är överens om att det som sker bara är på låtsas (Knuttdotter Olofsson, 2014).

Gärdenfors (2014) skriver om lekens betydelse för kognitiv och social utveckling. Han har delat in människans lek i tre olika steg utifrån barnens ålder och utveckling. Den första leken han skriver om är *imitationslek*. Barn upp till två års ålder leker endast med hjälp av motoriska övningar och genom att imitera det de ser andra barn leka. Barn under två år leker inte med varandra utan endast bredvid varandra. Barn som befinner sig i fasen för imitationslek förstår inte skillnaden mellan lek och icke-lek, vilket äldre barn gör. Den andra fasen för lek är *låtsaslek*. Barnen utvecklar låtsaslek runt tvåårsåldern och börjar leka och kommunicera tillsammans med andra barn. I låtsasleken utvecklar barnen sin fantasi och iscensätter denna i den befintliga miljön, några stolar med en filt över blir till en koja. En sorts låtsaslek som barnen leker är rollekar, som exempelvis mamma, pappa och barn. Det tredje och sista steget är *intresselek* som utvecklas när barnen är äldre och börjar intressera sig för olika intressen så som dinosaurier, pokémon och hästar. Genom att aktivt söka nya kunskaper och färdigheter inom ämnet visas ett tydligt engagemang och intresse för att lära sig mer. Intresselek fortsätter upp i vuxen ålder men kallas då för hobby.

3.3 Kamratkultur

Enligt Engdahl (2007) är kamratkultur när barn utvecklar sina lekar, vanor, värderingar och rutiner tillsammans med andra barn. Detta bildar en trygghet för barnen i förskolan. Kamratkultur kan även tolkas som miljön där barnen leker, där de får prova sig fram genom lek. I en kamratkultur är det inte individen man fokuserar på utan samspelet mellan barnen i den fria leken. Kultur kan beskrivas på två olika sätt. Kultur *med* barnen kan betraktas som lekar och sådant pedagogerna gör tillsammans med barnen. Kultur *för* barnen handlar om exempelvis teater, högläsning, sång och musik, sådant pedagogerna/vuxna gör för barnen. Störst fokus i föreliggande examensarbete kommer att läggas på kultur *med* barnen då en av frågeställningarna är att se hur barn och pedagoger hjälper varandra i kommunikationen. När barn söker kontakt med andra barn, söker de sig aktivt till dem de har något gemensamt med. Under en viss tid skapar barn vänskapsförhållanden med varandra, dessa vänskapsförhållanden bildas genom frekventa möten, humor och kommunikation. När barn leker tillsammans skapas ett "vi", detta uttrycks genom att barnen skrattar tillsammans och upprepar varandras gester (Hildén 2014). Jensen (2014) menar att kamratkultur är en grupp som har en uppsättning aktiviteter, rutiner, artefakter och intressen som delas av alla kamrater som är med i gruppen. Exempelvis kan en grupp med barn vara väldigt intresserade av pokémon. De har sett filmer om ämnet och i leken har de tillgång till olika leksaker, artefakter som används i leken, så som kläder och pokémon. Det gemensamma intresset bidrar till att barnen vill lära sig mer kring ämnet och barnen delar med sig av sina kunskaper, utifrån ses gruppen som sammansvetsad. Barn som befinner sig utanför denna kamratkultur och inte delar gruppens intresse har svårt att delta då de inte delar samma kunskaper och därmed inte kan delta på lika villkor.

4 TEORETISK RAM

I vår studie har vi valt att utgå både från Vygotskij's sociokulturella teori och från kommunikationsteorin. I studien är syftet att ta reda på vilka metoder barn använder för att kommunicera med andra barn och med vuxna, även att se vad barnen kommunicerar om samt vilken hjälp de får från personer i omgivningen. Vygotskij utgår ifrån att vi lär oss allting i sociala sammanhang, tillsammans med andra. Han nämner begreppet proximal utvecklingszon, där man tar hjälp av någon annan för att uppnå ett lärande (Säljö, 2000). Detta blir värdefullt för oss då vi vill se barnens kommunikativa samspel och hur de hjälper och stöttar varandra. Kommunikationsteorin har vi valt att lägga störst fokus på, eftersom vårt huvudfokus är barns kommunikationsmetoder tillsammans med andra, dvs hur barnen kommunicerar och vad det är de kommunicerar om.

4.1 Sociokulturell teori

Lev S Vygotskij var en rysk- judisk psykolog som studerade utveckling, språk och medvetande. Den sociokulturella teori handlar om hur lärandet och utvecklingen inte har någon gräns, både individuellt och i sociala sammanhang. När det uppkommer problem för oss människor använder vi oss av olika redskap som vi skapar, de kan vara både språkliga och fysiska. De redskapen använder vi för att förstå och för att veta hur vår omvärld fungerar. Inom den sociokulturella teorin finns olika centrala begrepp. Begreppet proximal utvecklingszon är ett begrepp där man förklarar hur en individ klarar sig själv, med hjälp från ett annat barn eller med hjälp från en pedagog. Vygotskij beskriver en utvecklingszon som en guidning för barns lärande, där någon med mer kompetens vägleder den med mindre kompetens. Inom teorin är det individen själv som skapar möjlighet för utveckling och genom stöttning ökar chansen för ett lärande. I språkutveckling är det viktigt med stöttning då det bidrar till andra sätt att kommunicera på än just talet, några exempel kan vara gester, kroppsspråk och ansiktsuttryck (Säljö, 2000).

Säljö (2000) beskriver en individs utveckling utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Han nämner biologisk mognad som innebär att ingripa och samspela med omvärlden. Under de första åren i våra liv, lär vi oss att kontrollera kroppen, t.ex. att greppa saker med våra händer, krypa runt på golvet och sedan så småningom lära oss att gå. Redan från det att vi är spädbarn kommunicerar vi med andra människor både via fysisk och via verbal kommunikation. Tidigt under uppväxten ändras barnens sociala samspel och baseras på kulturer, samhällen och intressen. Det skapas förväntningar och olika normer på hur barn bör uppföra sig och agera.

4.2 Kommunikationsteorin

Kommunikation är en mänsklig aktivitet vi använder dagligen för att kommunicera med andra. Vi utbyter tankar och idéer för att uppnå en förståelse. Det finns många olika kategorier av kommunikation och de fyra vanligaste är:

- Verbal kommunikation (ansikte mot ansikte, telefon, tv och andra medier)
- Icke-verbal kommunikation (kroppsspråk, gester, mimik, ljud)
- Skriftlig kommunikation (e-post, böcker, internet)
- Visuell kommunikation (diagram, kartor, appar)

När och i vilken grad vi använder de olika kommunikationsmetoderna beror på kontext, alltså i vilket sammanhang vi befinner oss i eller vem vi kommunicerar med (Mortensen, 1972).

Den första betydelsefulla kommunikationsteorin presenterades i slutet av 1940- talet av Shannon och Weaver. Deras modell "Mathematical theory of communication" fokuserar på överföring av meddelande mellan en sändare och en mottagare. Kommunikationen sker genom en enkel linjär process där sändaren är den som sänder meddelandet och mottagaren den som lyssnar (Fiske, 2010). I lek använder barn flera kommunikationsmetoder samtidigt exempelvis, talade ord, ansiktsuttryck, ljudeffekter, gester och hantering av objekt. Med hjälp av gester förstärks det talade ordet. Kommunikation ser olika ut beroende på vem vi pratar med. Tillsammans med våra föräldrar pratar vi på ett sätt, ett annat tillsammans med chefen och ett annat tillsammans med bästa vännen. I leken påverkar barns rollkaraktärer hur kommunikationen ser ut.

I vår studie har vi valt att lägga fokus på icke-verbal kommunikation. Denna metoden sker med hjälp av olika koder, så som kroppskontakt, ansiktsuttryck, gester och mimik. Metoden kräver att parterna som kommunicerar med varandra är uppmärksamma och närvarande för att ett meddelande ska kunna komma fram. Kommunikationsmetoden gör det endast möjligt att berätta om någon som händer i stunden. Genom att endast använda sig av koder som framkommer genom kroppen går det alltså inte att berätta om något som hände i förra veckan (Fiske, 2010).

5 METOD

Under metoddelen beskrivs vilken sorts studie vi har genomfört, urvalet, hur vi har genomfört vår studie och vårt val av redskap under insamlandet av materialet. Här nämns även vilka etiska ställningstagande vi har tagit och begreppet tillförlitlighet diskuteras.

5.1 Kvalitativ metod

Vi har valt att utgå ifrån en kvalitativ metod. Løkken och Søbstad (1995) nämner att vid en kvalitativ metod studerar forskaren helheten, det är därmed viktigt att studierna sker i en naturlig miljö och inte i arrangerade miljöer. Vidare diskuterar de vikten av att studera utan att påverka det som observeras, detta för att bibehålla den naturliga miljön. Fejes & Thornberg (2015) beskriver att en kvalitativ metod grundas på ord. Med hjälp av intervjuer, inspelningar och observationer beskriver forskaren verkligheten så detaljerat som möjligt. Efter insamlandet av materialet sker en analys, för att få en större förståelse över insamlade data.

5.2 Observation

För att genomföra studien och få svar på våra frågeställningar, valde vi att genomföra observationer. Att observera innebär att iaktta eller att undersöka. Inom pedagogiken används observation för att koncentrera sig på något som är av pedagogisk betydelse, i vårt fall språket (Bjørndal, 2015). Vi har valt att använda oss av löpande protokoll för att dokumentera vilka metoder barnen använder för att kommunicera med andra, samt vad det är de kommunicerar om. Löpande protokoll innebär att man med egna ord beskriver vad som händer under en viss tid. I våra anteckningar återskapade vi så detaljerat som möjligt det som observerats. Då vi valde att observera utan observationsschema har vi enligt Bryman (2014) genomfört ostrukturerade observationer. Istället sker en detaljerad beskrivning av hur deltagarna förhåller sig i miljön. Vi valde att genomföra icke-deltagande observationer vilket innebär att observatören inte är närvarande i miljön utan håller sig på avstånd och iakttar. Vårt mål under observationerna var att iaktta utan att påverka det som hände.

5.3 Urval

Utifrån vårt valda ämne, kommunikation utan ett verbalt språk, har vi valt att fokusera på de yngsta barnen i förskolan i åldrarna ett till två år. Vi valde denna åldersgrupp då barnen ännu inte har ett fullt utvecklat verbalt språk. Studien genomfördes på två förskolor, där vi har utvecklat en relation till barn och personal. I och med att vi har valt att genomföra studien på förskolor med barn och pedagoger som vi redan är bekanta med och har skapat en relation till, har vi enligt Bryman (2014) gjort ett bekvämlighetsurval. Han beskriver detta urval genom att man använder sig av personer som redan finns tillgängliga för forskaren. Den ena förskolan som deltog i studien har barn i åldern ett till sex år. På avdelningen finns tjugo barn, tre förskollärare och en barnskötare. På den andra förskolan är barnen i åldrarna ett till tre år. Här finns femton barn, två förskollärare och en barnskötare. Vi lämnade ut informationsblanketter (bilaga 1) till totalt nio vårdnadshavare, på båda förskolorna. Här gjordes ett urval för att endast fokusera på barnen i åldern ett till två. Totalt deltog åtta barn i studien. Under studiens gång genomförde vi tjugotre observationer. Tillsammans gick vi igenom observationerna och valde ut observation där vi tydligt kunde se vårt syfte, vilken form av kommunikation som framkom, vad kommunikationerna handlade om samt vilken stöttning barnen fick från omgivningen alltså andra barn och pedagoger. Detta resulterade i ett urval på sex observationer.

5.4 Etik

Innan studien påbörjades tog vi del av Hermeréns (2011) god forskningsed, där han tar upp dessa fyra begrepp: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Vi skickade ut ett informationsbrev (bilaga 1) till vårdnadshavare där vi informerade dem om vad studien handlade om, samt att medverkan är frivillig och att det när som helst är möjligt att avbryta sin medverkan. Då barnen som deltar i studien är under arton år behövde vi få vårdnadshavarnas medgivande. I slutet på brevet fanns en medgivandeblankett där de fick välja om deras barn skulle delta eller ej. Även då vårdnadshavare har gett sitt samtycke har vi under studiens gång tagit hänsyn till barnets egen vilja till medverkan, vi har då uppmärksammat om barnen på något vis uttryckt ovilja till att delta. För att ta hänsyn till sekretess har vi valt att fingera namn på barn, personal och förskolor. Allt insamlat material kommer förvaras oåtkomligt för obehöriga och när studien är slutförd kommer all insamlad data att förstöras, materialet kommer endast att användas till denna studie.

5.5 Genomförande

Under planeringen och genomförandet av studien har vi varit lyhörda mot varandra och tillsammans bestämt hur vi ska gå tillväga i studien. Innan vi gick ut för att observera lämnades informationsblanketter till vårdnadshavare (bilaga 1) där det kort stod om vårt syfte med studien. På lappen fick vårdnadshavare lämna sitt samtycke till om deras barn fick delta i studien. När blanketterna hade kommit tillbaka från vårdnadshavarna satte vi oss ner och diskuterade vad det var vi skulle titta på under observationerna. Vårt mål var att se så att vi hade samma tankar kring observationerna och att vi inte fokuserade på helt olika saker. Syftet med observationerna var att se hur barnen kommunicerar i den fria leken, vilka metoder som används samt hur omgivningen stöttar. Observationerna genomfördes under två förmiddagar, att vi valde just förmiddagar beror på att båda förskolor har fri lek under förmiddagen och att barnen sover under eftermiddagen. Vi gick ut på observationerna var för sig, till respektive förskola. Detta då vi båda kände att vi ville få ut så mycket som möjligt av tiden. För att stötta varandra under fältstudierna har vi haft kontakt över telefon. Observationerna genomfördes med löpande protokoll, där antecknades allt som vi såg och det som ansågs vara relevant för vår studie. Medan vi observerade höll vi oss på ett avstånd som var tillräckligt långt bort för att inte störa barnen i deras lek men tillräckligt nära för att uppfatta vad som hände i leken. Vi valde att sitta på en fast punkt i de rum flest barn befann sig i, barnen kunde då röra sig fritt och välja att lämna rummet om de inte längre ville delta. Efter genomförandet av observationerna har vi träffats och tillsammans gått igenom våra anteckningar, skrivit rent och analyserat.

5.6 Analys

Vi började med att skriva rent våra anteckningar, då vi under observationerna valde att endast skriva korta meningar. Detta för att vi ville lägga större fokus på själva observationerna och inte fokusera så mycket på anteckningarna. Med hjälp av stödord kunde vi komma ihåg det väsentliga och genom att vi skrev rent våra anteckningar direkt efter observationerna, hade vi det fortfarande färskt i minnet och kunde så detaljerat som möjligt återberätta i detalj det vi hade sett. Med observationerna i handen har vi frågat oss själva vad det är vi kan se i observationerna, vad som i själva verket händer i det vi har observerat. Fejes & Thornberg (2015) nämner begreppet "main concern" vilket innebär att forskaren strävar efter att försöka förstå aktörernas synsätt, utan att själv värdera eller tolka. Utifrån dessa frågor valde vi att analysera observationerna genom ett schema.

I detta schema använde vi tre huvudfrågor: Hur kommunicerar barnen, vad handlar kommunikationen om och slutligen om det förekommer någon form av stöttning? Efter att vi hade skapat dessa tre frågor gick vi igenom en observation i taget och besvarade de tre frågorna. När vi slutligen hade gått igenom alla observationerna kunde vi tydligt se vilken sorts kommunikation som förekom, vad kommunikationen handlade om och vilken stöttning barnen fick från omgivningen.

	Hur?	Vad?	Stöttning?
Obs 1	Peka	Vill ha	Valmöjlighet
Obs 2	Skrik, kroppsspråk	Hjälp	Hjälper
Obs 3	Mimik, kroppsspråk	Samspel/ leka	Inbjudande leksignaler
Obs 4	Imitation	Samspel	Inbjudande gester
Obs 5	Kroppsspråk, ljud, mimik	Leka	Bekräftelse
Obs 6	Kroppsspråk	Leken	Uppmuntran

5.7 Tillförlitlighet

Vi har diskuterat begreppet tillförlitlighet i förhållande till vår studie. Hermerén (2011) förklarar att begreppet tillförlitlighet innebär att forskarna följer de fyra forskningsetiska principerna. Bryman (2014) nämner att analysmetoden ska beskrivas så detaljerat som möjligt utan personliga värderingar samt att resultatet ska beskrivas med tydliga exempel. Vi anser att vår studie är tillförlitlig då vi under hela arbetet har tagit hänsyn till de forskningsetiska principerna. Vi har beskrivit våra kvalitativa observationer så detaljerat som möjligt samt förstärkt med exempel. Kihlström (2007) beskriver att med tillförlitlighet menas hur pålitligt resultatet av en genomförd undersökning är. Om samma undersökning genomförs av någon annan och resultatet blir detsamma, visar studien god tillförlitlighet. För att vår studie ska uppnå god tillförlitlighet har vi fördjupat oss i tidigare forskning kring kommunikation bland de yngsta barnen. Detta för att se om vår studie visar samma resultat som tidigare forskning.

6 RESULTAT

Observation 1

Det är måndag förmiddag och klockan har nyss slagit nio. Fyra barn och pedagogen Fia har satt sig runt ett bord för att deca.

Olle 2 år sitter till höger om Fia. Han kramar degen och tittar upp på Fia. Han petar på henne och sedan pekar han på lådan med tillbehör (kavel, formar, knivar, gafflar & skedar). Fia förstår att Olle vill ha något från lådan och ger den till Olle så han själv får välja vad han vill ha. Ur lådan plockar han upp en kavel och börjar kavla degen.

Olle gör Fia uppmärksam på vad han vill ha genom att använda pekande rörelser. Han använder sitt kroppsspråk för att fånga Fias uppmärksamhet. Fia förstår att Olle pekar på lådan och att han vill ha något som finns i lådan. I situationen som uppstår behöver Olle hjälp för att nå lådan med saker och Fia stöttar Olle genom att ge honom lådan så han själv får valmöjlighet.

Observation 2

Det är morgon och en mamma kommer in med sitt barn i tamburen, hon är stressad och bär på ett gråtande barn.

Tina 1 ½ år står vid glasdörren inne på avdelningen, som ligger angränsande till tamburen. Tina reagerar på mamman med det gråtande barnet och grimaserar. Hon tittar på pedagogen Lina som befinner sig jämte henne, och trycker handen mot dörren. Den går inte att rubba. Tina tittar ännu en gång på Lina och ger ifrån sig ett skrik samtidigt som hon trycker prövande på dörren. Lina ser henne och hjälper henne att stänga dörren, Tina går vidare med ett leende på läpparna.

Tina visar starka reaktioner på mamman med det skrikande barnet. Tina söker Linas ögonkontakt med blickar och visar med kroppsspråket, genom att trycka handen mot dörren, vad det är hon vill. Utan reaktion från Lina upprepar Tina samma rörelser och förstärker med skrik, för att uppmärksamma pedagogen. Lina reagerar på att Tina söker hjälp, och hjälper henne genom att stänga dörren mellan dem och tamburen. Med hjälp av mimik, visar Tina att hon är nöjd med att dörren blev stängd.

Observation 3

Det är förmiddag på förskolan och barnen leker utspritt på avdelningen. Vi befinner oss i det stora lekrummet, där de flesta av barnen leker.

Anna 2 år leker tillsammans med några andra barn. Genom ett fönster i en dörr ser hon några barn leka i ett avgränsande rum. Anna går bort till dörren för att se vad barnen där inne leker. Genom fönstret iakttar hon barnen i rummet och blir ståendes. Kalle 2 år är ett av barnen som leker inne i rummet, han ser hur Anna står utanför och iakttar. Han går fram till dörren och öppnar. Kalle möter Anna och vinkar henne till sig, samtidigt som han säger "kom". De båda barnen ler mot varandra och Anna går in i rummet och stänger dörren.

Genom fönstret uppmärksammar Anna de andra barnens lek. När Kalle upptäcker att Anna iakttar, öppnar han dörren som skiljer dem åt. Med hjälp av kroppsspråk och ord bjuder Kalle in Anna till rummet och till den pågående leken. De båda barnen använder mimik då de ler mot varandra för att bekräfta samspelet.

Observation 4

Fruktstunden är slut och många av barnen har påbörjat leken igen. Kalle 2 år och Anna 2 år sitter på golvet och äter det sista av sin frukt.

Kalle tar fram en bil utav en större modell, som han sakta kör fram och tillbaka på golvet. Anna som sitter jämte tittar på när bilen kör fram och tillbaka. Efter en stund går Anna bort till lådan med bilar och letar själv upp en bil. Bilen är i samma storlek som den Kalle leker med på golvet. Anna sätter sig jämte Kalle och tillsammans börjar de köra fram och tillbaka med bilarna samtidigt som de gör brummande ljud med munnen.

I observationen ser man att det finns ett tydligt intresse för bilen. Anna som länge iakttar Kalles lek med bilen, skapar ett intresse för leksaken. Med hjälp av Kalles inbjudande gester väljer hon att själv hämta en egen bil och imiterar sedan rörelserna hon har sett Kalle göra.

Observation 5

Fyra barn sitter tillsammans med pedagogen Kajsa vid ett bord och degar. Filip 2 år sitter jämte bordet och leker med bilar. Han kommer fram till Kajsa och ger henne en röd bil.

Kajsa lägger bilen på bordet. Filip går och sätter sig på golvet, där han fortsätter leka med bilarna. Barnet som sitter jämte Kajsa går iväg och stolen blir ledig. Filip ser att stolen blir ledig och klättrar upp och sätter sig. Han ser bilen som Kajsa lagt på bordet, och trycker den närmre henne. Samtidigt som han trycker bilen närmare säger han "Kajsa bil". När han inte får Kajsas uppmärksamhet sätter han sig i hennes knä. Kajsa uppmärksammar honom och kör runt med bilen på bordet. Filip ler och leker med bilarna.

Filip söker Kajsas uppmärksamhet genom att ge henne bilen. När han ser att stolen jämte Kajsa bli ledig skyndar han sig dit för att sätta sig. En andra gång använder han sitt kroppsspråk, förstärkt med ord för att markera att Kajsa ska leka med bilen. Utan respons från Kajsa väljer Kalle att sätta sig i hennes knä för att förtydliga vad det är han vill. Kajsa bekräftar Kalles leksignaler och kör bilen fram och tillbaka på bordet. Kalle visar med mimik att han är nöjd med att Kajsa deltar i hans lek, med bilarna.

Observation 6

Barnen leker i det stora rummet. Två barn och pedagogen Karin sitter i leksaksköket och "fikar".

Åke 2 år tar ett glas och visar det för Karin. Han håller det framför henne och vänder glaset upp-och ner samtidigt som han rycker på axlarna. Karin frågar om saften är slut och han svarar "ja". Karin svarar "då får vi fylla på den" och låter Åke ta flaskan som står mitt på bordet för att fylla på. Han sträcker sig fram för att nå flaskan och fyller på Karins glas. Åke tittar i glaset och ger sedan glaset till Karin igen.

I leken så visar Åke med hjälp av sitt kroppsspråk att glaset är tomt. Karin uppmuntrar Åke till att fortsätta med leken och stöttar honom i hur han ska gå tillväga. När glaset är “fyllt” igen, ger Åke tillbaka glaset till Karin och leken kan fortsätta.

6.1 Sammanfattning

Här nedan sammanfattar vi vårt resultat under observationerna. Vi utgår ifrån tre rubriker: hur ser kommunikationen ut, vad handlar kommunikationen om samt stöttning från omgivningen. Dessa tre frågeställningar har vi använt under analysen av vårt resultat.

6.1.1 Hur kommunicerar barnen?

Genom våra observationer ser vi tydligt att även barn utan ett verbalt språk kommunicerar. Vi kan se att barnen i vissa sammanhang stöter på problem, när de uttrycker vad de är de vill. I vår analys kan vi se att barnen använder en första metod för att kommunicera och ibland förstärker med en andra metod. Detta för att uppmärksamma omgivningen eller för att förstärka det de vill berätta. Den vanligaste metoden barnen i observationerna använder för att kommunicera är kroppsspråk, kroppsspråket framkommer i alla ovanstående observationer exempelvis som pekningar, rörelser och imitation. I några av observationerna kan vi se att barnen imiterar varandras rörelser i leken, både rörelser med kroppen och även ansiktsrörelser dvs. mimik. Mimiken kan vi se att barnen använder både som en första metod och även för att förstärka, exempelvis kroppsspråket. Med hjälp av mimiken som innefattar alla ansiktsrörelser kan barnen tydligt visa sina känslor, om de är missnöjda eller nöjda. Vi kan se att många barn använder mimik som en bekräftelse på att de är nöjda med hur situationen slutade. Många av barnen som har blivit observerade har ett ordförråd som består av få ord, som de i vissa situationer har användning av för att förstärka sitt kroppsspråk. Brister ordförrådet och ingen annan metod räcker till tar barnen till andra ljud för att fånga uppmärksamhet. Sammanfattningsvis har vi kunnat se att barnen använder sig av kroppsspråk, gester, imitation, ögonkontakt, mimik, ljud och ord.

6.1.2 Vad handlar kommunikation om?

Förutom att se vilka metoder barn använder för att kommunicera utan ett verbalt språk, ville vi se vad kommunikationen handlar om. I observationerna som vi har genomfört kommunicerar barnen främst kring lek eller för att skapa ett samspel. Vi har kunnat se att barnen är uppmärksamma på varandra och är snabba på att välkomna nya deltagare in i en redan pågående lek. Även i kommunikationen tillsammans med pedagogerna ligger stor fokus på samspel och lek. Det som skiljer sig i barnens kommunikation med pedagogerna är att de ofta söker sig till de vuxna för att få hjälp. Barnen söker hjälp med något som de själva inte klarar av, vilket vi kan se i en observation där ett barn, ett flertal gånger, söker pedagogens hjälp för att stänga dörren.

6.1.3 Stöttning från omgivningen

Under våra observationer har vi sett att omgivningen spelar stor roll i barnens kommunikativa samspel. I alla observationer ovan förekommer någon form av stöttning, antingen från andra barn i omgivningen eller från pedagoger. Den främsta stöttningen vi har observerat mellan barnen har innefattat inbjudningar till lek. Stöttningen visar sig genom att barnen använder gester, för att inkludera ett annat barn i en pågående lek eller att påbörja en ny lek tillsammans med ett annat barn. Vi har även kunnat se att barnen använder leksignaler, exempelvis har de använt sig av leksaker för att fånga uppmärksamheten hos barn som befinner sig i närheten och med hjälp av leksaken bjuda in till lek.

Vi har genom våra observationer kunnat se att det är barnens nyfikenhet och intresse för andra barns lek som driver dem till att skapa ett samspel. Förutom stöttning från barnen har vi även identifierat att pedagogerna erbjuder barnen stöd under lek, men även under vardagliga sammanhang. I observationerna kan vi se att barnen som kommunicerar utan ett verbalt språk blir förstådda av pedagogerna. Stöttningen som förekommer tar form i att barnen får valmöjligheter, hjälp, bekräftelse och uppmuntran. Pedagogerna tar en stor roll i att hjälpa barnen att vidareutveckla leken och att få den att fortgå, genom att pedagogerna stöttar barnen hjälper de barnen med något de har svårt för och behöver hjälp och stöttning i.

7 DISKUSSION

Diskussionsdelen är indelad i tre olika rubriker. I resultatdiskussionen kommer vi att diskutera vårt resultat utifrån vår bakgrund. I metoddiskussionen tar vi upp vår valda metod i förhållande till vårt undersökningsområde. Slutligen redogör vi för några didaktiska konsekvenser.

7.1 Resultatdiskussion

7.1.1 Kommunikation bland de yngsta barnen

I vår studie har vi haft fokus på den icke-verbala kommunikationen bland de yngre barnen i förskolan, för att se vilka metoder de använder för att kommunicera. Svensson (2009) menar att kommunikation är en mänsklig aktivitet vi använder dagligen för att kommunicera med andra. Genom kommunikation sker ett ömsesidigt utbyte där vi delar med oss av känslor, behov, tankar, information och upplevelser. Alla människor kommunicerar med varandra, både gamla som unga. Redan från fyra veckors ålder kommunicerar vi under omvårdnad med hjälp av ögonkontakt och blickar. Kommunikationsteorin tar upp några av de vanligaste metoderna för att kommunicera: verbal kommunikation, icke-verbal kommunikation, skriftlig kommunikation och visuell kommunikation. När vi använder dessa kommunikationsmetoder och i vilken grad beror på vilket sammanhang vi befinner oss i, eller vem det är vi kommunicerar med (Mortensen, 1972).

Askland & Sataoen (2014) nämner att kommunikation mellan de yngsta barnen kan beskrivas som ett tidigt samspel, där barnen kommunicerar utan ett verbalt språk. Istället använder de sig av ögonkontakt, mimik, beröring, ljud och så vidare. I våra observationer ser vi tydligt att även barnen utan ett verbalt språk kommunicerar. Kommunikationen sker tillsammans med andra barn samt tillsammans med vuxna. Vi kan se att barnen använder olika metoder i sin kommunikation och den främsta metoden vi har observerat är kroppsspråk, i form av pekningar, rörelser och imitation. Hildén (2014) redogör för att kroppen används till mycket och att kommunicera är ett av dess många användningsområden. Barn och vuxna som har ett verbalt språk, använder kroppsspråket för att förstärka det verbala medan de barn som inte har utvecklat ett verbalt språk endast kommunicerar med hjälp av kroppsspråket. Hildén (2014) berättar om att förstärka en metod med en annan, exempelvis det verbala förstärks med kroppsspråket. I våra observationer har vi sett att barnen i vissa fall har stött på problem, när de ska uttrycka vad det är de vill. För att få omgivningens uppmärksamhet har de icke-verbala barnen förstärkt en kommunikationsmetod med en annan vilket kan ses i observationen där ett barn markerar med sitt kroppsspråk vad det är hon vill. Utan reaktion från omgivningen förstärker hon genom att använda ljud och när hon använder sitt kroppsspråk tillsammans med ljud får hon respons från pedagogen som befinner sig i närheten.

En annan kommunikationsmetod som tydligt framkom under observationerna är mimik. Som tidigare nämnts är mimik enligt Askland & Sataoen (2014) det första kommunikativa språket vi lär oss, vidare menar de att för människan är ansiktet en inbjudan till samverkan. Med hjälp av ansiktsuttryck och blickar kan barnen signalera intresse och uppmärksamhet. Mimiken hjälper oss att visa våra känslor för andra som befinner sig i omgivningen, om vi är nöjda eller missnöjda. Under observationerna har vi tydligast kunnat se att barnen har använt sig av mimik, både som en första metod och för att förstärka en annan kommunikationsmetod. I observationer kan vi se att vissa av barnen med hjälp av ett leende visar att de är nöjda med hur en situation slutade. Även Hildén (2014) redogör att barn använder sig av leenden i sociala sammanhang för att berätta för andra barn att de är överens.

7.1.2 Barn och pedagogers betydelse i kommunikationen

Gärdenfors (2014) menar att lek är betydelsefullt för den mänskliga utvecklingen. I leken får barnen utveckla sitt språk, tänkande, samspel, koordination och balans. Fiske (2010) förklarar att i Shannon & Weavers kommunikationsteori använder barn flera olika kommunikationsmetoder i leken. Dessa metoder används samtidigt för att förstärka det barnen vill förmedla, exempel på dessa metoder är talade ord, ansiktsuttryck, ljudeffekter, gester och hantering av objekt. Detta ses tydligt i observationen där ett barn befinner sig i rummet utanför den pågående leken, med hjälp av blickar observerar hon vad som händer i leken. När ett barn uppmärksammar flickan som iakttar bjuds hon in i leken via gester och talade ord. Barnens nyfikenhet och intresse driver dem till att skapa ett samspel. Hildén (2014) redogör för barns kommunikation i leken. Hon menar att i leken använder barn pekrörelser och blickar för att identifiera föremål. När ett barn vill initiera en lek tillsammans med andra barn används ibland hantering av objekt. I en av våra observationer sitter två barn på en matta och det ena barnet kör en bil fram och tillbaka över golvet. Det andra barnets uppmärksamhet fångas av leksaksbilen och barnet hämtar själv en egen bil att leka med. Enligt Hildén (2014) är detta en metod barn använder för att bjuda in till lek. Med hjälp av en större leksak skapas ett intresse hos det andra barnet. Barn som upprepar varandras gester visar tecken på social samhörighet, att det finns ett samspel mellan barnen som deltar i leken.

Barnen som har deltagit i våra observationer kommunicerar främst för att bjuda in till lek eller för att skapa ett samspel. Barnen är öppna för att bjuda in nya deltagare till en redan pågående lek samt även för att tillsammans med ett barn påbörja en ny lek. Detta kan sammanfattas genom att beskriva att barnen stöttar varandra, genom olika leksignaler och inbjudande gester. Barn som leker tillsammans skapar ett "vi", ett samspel som visas genom skratt och upprepande av gester (Hildén, 2014). Precis som med andra barn kommunicerar barn om lek och samspel tillsammans med pedagogerna, det som skiljer sig åt i kommunikationerna är att barnen vid upprepade tillfällen vänder sig till pedagogerna och söker hjälp. Säljö (2000) refererar detta till Vygotskijs proximala utvecklingszon. Vygotskij utgår ifrån att vi lär oss allting i sociala sammanhang och klarar vi inte av något på egen hand tar vi hjälp ifrån någon som kan. Utvecklingszonen kan ses som en guidning för barnens lärande. Genom att söka hjälp från någon som är mer kompetent ökar chanserna för ett lärande. I observationen där ett barn inte kan stänga dörren söker hon hjälp hos pedagogen. Barnet inser att dörren inte går att stänga på egen hand och vänder sig då till pedagogen, då hon vet att med hennes hjälp går det att stänga dörren. Säljö (2000) nämner att det är barnet själv som skapar förutsättning för sitt eget lärande och med hjälp från någon skapas möjligheter för att ett lärande kan ske.

7.2 Metoddiskussion

I vår studie valde vi att genomföra kvalitativa observationer. Vi ansåg att observationer var rätt metod för vårt undersökningsområde, då vi ville se hur barnen kommunicerar utan det verbala språket i den fria leken. Løkken och Søbstad (1995) menar att kvalitativa observationer sker i barnens naturliga miljö för att skapa en helhets bild och för att inte påverka resultatet. Innan studien påbörjades diskuterade vi hur vi ville genomföra observationerna, skulle vi göra dem var för sig på varsin förskola eller skulle vi gå ut och genomföra dem tillsammans? Vi båda var överens om att vi ville få ut så mycket som möjligt av våra observationstillfällen och valde att gå ut var för sig. Till en början valde vi att planera in två dagar för observationerna och kände vi att det hade behövts mer material hade fler dagar fått bokas in.

Under genomförandet av observationerna valde vi att placera oss i de rum flest barn befann sig. Barnen rör sig mellan alla rum och det var inte ett alternativ att jaga runt dem inne på förskolan för att observera. Genom att sitta på en fast punkt kunde vi i lugn och ro observera barnen i den fria leken, utan att stressa upp och påverka barnen. Under alla observationstillfällen hade vi samtyckeskrauet i åtanke och letade efter tecken på om något barn visade ovilja till att delta. Detta var dock inget vi uppmärksammade. För att anteckna det vi såg använde vi löpande protokoll. Redan i våra anteckningar använde vi oss av fingerade namn, för att ingen obehörig skulle veta vem eller vilka barn vi hade observerat. Det hade underlättat att använda exempelvis videoinspelning för att dokumentera det som hände, då det ibland var svårt att hinna med att anteckna allt som skedde. Vid videoobservationer hade vi kunnat se händelse förloppet flera gånger och tydligare se sådant som inte framkom vid själva observationerna.

I efterhand diskuterade vi vilka skillnader som hade kunnat uppstå om vi hade valt att genomföra observationerna tillsammans, på en förskola åt gången. Vi kom fram till att vi hade kunnat få olika perspektiv på observationerna samt att fler barn hade kunnat observeras samtidigt. Vi såg det som en fördel att genomföra observationerna på förskolor där vi redan är bekanta med barn och personal, då barnen inte hade några problem med att leka samtidigt som vi satt och såg på. Nackdelar som vi stötte på ute på förskolorna var att barnen inte hade sett oss under en längre period och de i början därför var mer intresserade av att leka tillsammans med oss, istället för med sina kamrater vilket försvårade observationerna under en kort stund. En annan nackdel var att en av förskolorna hade brist på personal en av dagarna vi var ute för att observera, vilket ledde till att en av oss fick ta större ansvar i barngruppen istället för att agera observatör.

7.3 Didaktiska konsekvenser

Efter genomförandet av vår studie har vi kunnat dra slutsatsen om att alla kommunicerar, även de yngsta barnen i förskolan. Vi har observerat att de yngsta barnen främst kommunicerar via kroppsspråk, mimik och ljud. Barnen anpassar sin kommunikationsmetod efter vilken situation de befinner sig i. Under vår analys har vi noterat att barnen i observationerna använder fler än en metod i sina kommunikationer. De förstärker med fler metoder för att förtydliga det de vill berätta.

I Lpfö (98, rev. 2016) redogörs för att förskollärare ska ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen stimuleras och utmanas i sin språk- och kommunikationsutveckling. I vårt resultat har vi kunnat se att pedagogerna har en stor roll i att stötta barnen i deras kommunikation. Genom att pedagogerna är uppmärksamma och lyhörda mot barnen förstår de vad barnen vill. I vårt resultat har pedagogerna erbjudit barnen stöttning genom valmöjligheter, hjälp, bekräftelse och uppmuntran. De stöttar barnen genom att erbjuda dem vägledning till att gå vidare.

Även andra barn som befinner sig i omgivningen har en stor roll i kommunikationen. Det är tillsammans med andra barn som samspel och leksignaler skapas och för att detta ska ske krävs det att barnen kan förstå varandras kommunikationsmetoder. Barn och vuxna som kommunicerar lär sig att förstå varandra och efter en tid bildas gemensamma metoder för att kommunicera och förstå varandra, utan ett verbalt språk.

Sammanfattningsvis har vi kunnat se att barn tillsammans med andra barn och pedagoger kommunicerar via kroppsspråk, gester, imitation, ögonkontakt, mimik, ljud och ord. Kommunikationen handlar främst om att skapa ett samspel eller att bjuda in till lek, både när det gäller barn och pedagoger. Det som skiljer sig i kommunikationen mellan barn-barn och barn-pedagog, är att barnen vänder sig till pedagogerna när de söker hjälp med något de inte klarar av på egen hand. Pedagogerna stöttar barnen genom att erbjuda dem valmöjlighet, hjälp, bekräftelse och uppmuntran. Av andra barn sker stöttningen i form av inbjudande leksignaler och inbjudande gester. Barnen hjälper varandra att starta en lek eller att bjuda in barn i en redan pågående lek.

8 REFERENSER

- Askland, Leif & Sataoen, Svein Ole (2014). *Utvecklingspsykologiska perspektiv på barns uppväxt*. 2., [rev.] uppl. Stockholm: Liber
- Beier, Jonathan.S. & Spelke, Elizabeth.S. (2012). Infants Developing Understanding of Social Gaze. *Child Development*, March/April 2012, Vol 83, Number 2, Pages 486-496.
- Bjørndal, Cato R. P. (2015). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Brodin, Marianne & Hylander, Ingrid (2011). *Att bli sig själv: Daniel Sterns teori i förskolans vardag*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Bruce, Barbro (2012). Lek och språk. I Riddersporre, Bim & Persson, Sven (red.) (2012). *Utbildningsvetenskap för förskolan*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur
- Bryman, Alan (2014). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Engdahl, Ingrid. (2007). *Med barnens röst. Ettåringar "berättar" om sin förskola*. Individ, omvärld och lärande./ Forskning. Nr 40. Diss. Stockholm.
- Engdahl, Ingrid. (2011). *Toddler as social actors in the Swedish Preschool*. Diss. Stockholms universitet.
- Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) (2015). *Handbok i kvalitativ analys*. 2., utök. uppl. Stockholm: Liber
- Fiske, John (2010). *Kommunikationsteorier: en introduktion*. Ny, rev. uppl. Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Gärdenfors, Peter (2014). Lek ur ett evolutionärt och kognitivt perspektiv. I Jensen, Mikael & Harvard, Åsa (red.) (2014). *Leka för att lära: utveckling, kognition och kultur*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Hermerén, Göran (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet
Tillgänglig på Internet: <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed>
- Hildén, Ebba. (2014). *Kommunikation mellan de yngsta förskolebarnen i fri lek - Meningsskapande genom den levda kroppen*. Diss. Karlstads Universitet
- Jensen, Mikael (2014). *Lekteorier*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Kihlström, Sonja (2007). Observation som redskap. I Björkdahl Ordell, Susanne & Dimenäs, Jörgen (2007). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2014). Vad lär barn när de leker?. I Jensen, Mikael & Harvard, Åsa (red.) (2014). *Leka för att lära: utveckling, kognition och kultur*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Läroplan för förskolan: Lpfö 98*. (2016). Stockholm: Utbildningsdep., Regeringskansliet
Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1830>

Løkken, Gunvor & Frode Søbstad (1995). *Observation och intervju I förskolan*. Lund: Studentlitteratur

Mortensen, David. C. (1972). *Communication: The Study of Human Communication*. New York: McGraw-Hill Book Co.

Svensson, Ann-Katrin (2009). *Barnet, språket och miljön: från ord till mening*. 2., omarb. uppl. Lund: Studentlitteratur

Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma

Veiga, Guida., Neto, Carlos., & Rieffe, Carolien. (2016). Preschoolers' free play--connections with emotional and social functioning. *International Journal of Emotional Education*, 8(1), 48-62. Retrieved from <http://costello.pub.hb.se/login?url=http://search.proquest.com/docview/1826526754?accountid=9670>

9 BILAGOR

9.1 Informationsbrev

Till vårdnadshavare

Vi är två studenter som studerar till förskollärare på högskolan Borås, i Varberg. Vi är inne på vår sista termin och ska nu skriva vårt examensarbete. Vårt valda ämne är språk och vi har valt att fokusera på de yngsta barnen i förskolan. Vårt syfte med undersökningen är att se hur de yngsta barnen i förskolan kommunicerar delvis eller utan det verbala språket. Se vilka metoder de använder tillsammans med andra barn och hur pedagogerna stöttar dem. Som en del utav arbetet kommer vi att genomföra observationer.

Det är viktigt att ni som vårdnadshavare vet att vi i min undersökning utgår ifrån de forskningsetiska principerna, vilka innebär att:

- Alla uppgifter i undersökningen kommer att behandlas med största varsamhet, så att inga obehöriga kan ta del av dem.
- De uppgifter som framkommit i undersökningen används enbart för denna undersöknings syfte.
- Alla uppgifter kring deltagarna i undersökningen kommer att vara konfidentiella. Fiktiva namn på barn/elever, pedagoger och för/skola används så att allas identiteter skyddas.
- Undersökningen är frivillig och det går när som helst att avbryta deltagandet.

För att kunna genomföra undersökningen behövs vårdnadshavares samtycke. Vi ber er därför fylla i blanketten som följer med denna information och därefter lämna till förskolan.

Om ni har några frågor eller funderingar är ni välkomna att kontakta oss!

Olivia Borg Tel: xxx-xxxxxxx Mejl: Sxxxxxx@student.hb.se
Sara Grafström Tel: xxx-xxxxxxx Mejl: Sxxxxxx@student.hb.se

Samtyckesblankett för vårdnadshavare

Jag/vi har informerats om undersökningen och tagit del av de forskningsetiska principer som studien vilar på. Jag/vi vet att mitt/vårt barns deltagande är helt frivilligt och att deltagandet när som helst kan avbrytas. Kryssa i valt alternativ.

- JA**, jag/vi samtycker till att mitt/vårt barn ska få delta i undersökningen.
- NEJ**, jag/vi samtycker INTE till att mitt/vårt barn ska få delta i undersökningen.

Barnets namn

Underskrift vårdnadshavare

Namnförtydligande

Underskrift vårdnadshavare

Namnförtydligande

Datum: _____

HÖGSKOLAN I BORÅS

Besöksadress: Allégatan 1 · Postadress: 501 90 Borås · Tfn: 033-435 40 00 · E-post: registrator@hb.se · Webb: www.hb.se